

Végh József

Pallók a mélység fölött

A civilek szerepe a büntetés-végrehajtásban*

Az MBT alapítójának egyike voltam, és nagyon régóta várok már egy ilyen konferenciára. Most mégis szorongva állok itt, hogy sikerül-e olyan hasznossá tennem ezt a néhány percet, mint amilyen fontos számomra.

Közel húsz éve foglalkoztat intenzíven a reszocializáció szerteágazó problémaköre, mégis, ami tudományosan szakszerűt elő tudnék adni, azt az itt jelenlevők is bizonyára tudják. Amiért meg érdemesnek tartanám, hogy igazi szóvirágos, stílusalakzatos szónoklatot tartsak, az már ott áll feketén-fehéren a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága SZMSZ-ében és a hazánk által is elfogadott Európai Börtönszabályokban: „együtt kell működni a civil szervezetekkel”, illetve „a szabadságvesztésnek a szabadulásra felkészítésről kell szólnia.”

Emelkedettnek vagy okosnak szánt beszéd helyett inkább élnék hát a civilek korlátozott felelősségének kiváltságával, és egyesületünk hatévnyi hiábavaló próbálkozásainak néhány arra talán érdemes gondolati melléktermékét osztanám meg Önökkel.

Manapság a legtöbben nem vizsgálhatjuk magunkat szenvedéseink túlvilági jutalmával, feltámadással, újjászületéssel. Így hát, ha elveszik a szabadságunkat, tán a legnagyobb értékünkötől fosztanak meg bennünket – még ha önkiszákmányoló bérabszolgásgunkban szabadságunk gyakran csak illúzió is!

Az igazságszolgáltatás intézményrendszere totálisan, radikálisan, kikerülhetetlen sorseseményként avatkozik bele az életünkbe, és sokszor minden érintettnek nagyobb sérelmet okoz jelen és jövő életében, mint az a múltbeli sérelem volt, amiben igazságot akart köztünk tenni. Épp ezért úgy lenne rendjén, hogy ha egy bíróság megállapítja, hogy valamely baltettünket néhány tízévnnyi hátra lévő életünk hányad részével tehetjük jóvá, akkor azt ezzel és ez alatt tényleg jóvá is tehesük, és utána felelős, szabad, emberhez méltó életet élhessünk.

Az átlagos elítélt nem született bűnözőnek, nem beteg, nem pszicho- vagy szociopata, és valószínűleg egyik egyháznak sem oszlopos tagja. Nem veszi hát gondjaiba se orvos, se pszichológus, se pap. Magára hagyva, egyedül kellene odabent talpra állnia, átértékelnie a régi életét, megterveznie, előkészítenie az újat, ha hagyánánk. És az biztosan semmiképp sincs rendben, hogy nem hagyjuk, e helyett zsúfolt börtöneinkben, rengeteg pénzből hivatásos bűnözőt, szociális és/vagy ápolási esetet csinálunk belőle.

Általában a „regisztrált munkanélküli” és az „ellátott hajléktalan” státust tekintjük kiindulási pozíciójának, és innen egy mégoly szakszerű kilabálási útmutató füzet se

* A Magyar Börtönügyi Társaság és a Magyar Pártfogók Országos Szövetsége közös konferenciáján 2007. november 22-én elhangzott – „Együttműködés civil szervezetekkel” című – előadás szövegének szerkesztett változata.

vezeti el a szabadulót a sikeres társadalmi beilleszkedésig. Pedig közös érdekünk lenne, hogy megtalálja legális helyét a kinti világban. Különösen a hosszú fegyházbüntetésre ítélt, akinek tán még a szabadulók iránti gyér társadalmi szolidaritásból is a legkevesebb jut. Jócskán csökkenhetne visszaesése kockázata, ha már a végrehajtás elején elkezdődhetne a lehetőség megteremtése, hogy a börtönbe kerülésekor meglévő helyzeténél jobb helyzetbe szabaduljon.

A civilek küldetéstudata

Minden ember más, ezért minden elítéltnek másfajta támogatásra van szüksége azon társadalmi elvárás teljesítéséhez, hogy ha majd szabadul, belső indítatásból éljen nekünk is elfogadható életet. Hogy képessé váljon erre, ahhoz szellemi szabadságra, impulzusokra és türelmes, segítő odafigyelésre van szüksége. Ezt leginkább a civilektől kaphatja meg. Tőlük nem függ, és nem kell a szabadulását hátrányosan érintő reakcióktól tartania, ha kapcsolatukban feszültség, netán szakítás következik be, mint ahogy a civileken se kéri számon senki, ha nem akarnak tovább olyan személyllyel foglalkozni, akivel végképp nem találják a közös nevezőt.

Valódi közös nevezőt találni nem is olyan könnyű! Sok lelki erő és erős meggyőződés kell ahhoz, hogy elég rugalmasak tudjunk lenni, és megtaláljuk a találkozási pontokat első látásra összeegyeztethetetlen tűnő meggyőződések között is.

A civilek legtöbbszörnek van valamiféle küldetéstudata. Lehet e mögött vallási meggyőződés, lehet egy szerinte életfontosságú tudományos, egészségügyi, erkölcsi, mentálhigiénés, művészeti stb. nézet, lehet egy személyes vagy családi tragédia traumája, egy legyőzött függés feldolgozásának tapasztalata, elhivatott hagyományörző, ismeretterjesztő munka, bármi. Akár azon szilárd belső meggyőződése, hogy minden ember azonos értékű tagja a társadalomnak, akinek joga van a saját identitásához, és joga van a segítséghez is. Ha pedig így gondolkodik, akkor toleráns is, kelljen bár azzal szembesülnie, hogy sokak számára a toleranciája egyáltalán nem valami pozitív dolog, és képesek minden rosszat feltételezni róla, őt a legképtelebb vádakkal illetni.

Aki toleráns, látja, érzékeli a vele szembeni ellenséges viselkedést, hallja, érti a hozzá intézett szavak élet, ám ezek mögöttes üzenetére koncentrál. Nem veszi magára, ami nem inge, nem sértődik meg, nem szúr vissza, sértésre nem válaszol sértéssel. Arra gondol, hogy akik bántják, azok talán sohase ismerték vagy elvesztették a teljes értékű, felelős emberi létezéshez kötődő értékrendet. A társadalom peremén lézengtek tán, legális tartás, esély, remény és jövő nélkül. Ha az állam olykor segítőleg nyúlt is bele az életükbe, a szándék vagy eleve visszajára sült el, vagy a környezet százszorosan dörgölte az orruk alá a kapott alamizsnát! Ismerik, átértékelték, megszenvedték viszont a legtorzabb, legmegalázóbb helyzeteket: eldobták, cserbenhagyták, kihasználják őket szüleik, testvéreik, barátaik, szerelmeik, tanáraik, főnökeik és ki tudja még ki mindenkijeik – ha egyáltalán voltak. Egész eddigi életük önállóan sodródás, kilátástalan szélmalomharc, versenyfutás a feltartóztathatatlanul közelgő bebukással. Nem hisznek senkinek, nem bíznak senkiben és semmiben, hiszen csak az ellensége-

ikben lehetnek biztosak. Csak toleranciánk teheti lehetővé, hogy legádázabb mesterkedéseik dacára se váljunk ellenségükké, és így mindnyájunk érdekében esetleg még segíthessünk is nekik az életüket új, emberibb irányba fordítani.

Bizonyára lenne jelentkező, aki kapásból kiderítené, vajon miért olyan fontos a civileknek, hogy küldetéstudatukat épp a börtönökben teljesítsék ki. De nem így tesznek-e „küldetéstudatlanok” azokkal is, akik hivatásszerűen dolgoznak odabent, tehát esküvel is megpecsételt hivatástudatuk van? A közönyösök mit se tudnak arról, milyen felemelő érzés hitet tenni a hazánk és az igazság iránti hűség és ezek szolgálata mellett, hát még, ha ezzel egy nagy, szolidáris közösség tagjává is válunk! Az én szívemet még ma is megdobogtatja mind a bv. tiszti, mind a doktori esküm emléke, és nem is fogom magam alóluk feloldani soha.

Mind a küldetés-, mind a hivatástudat hajlamos egy kicsit a dolgok fölé helyezni magát, és akarva-akaratlanul ráerősít egy kicsit a valóság saját szájize szerinti olvasatára. A maga igazába vetett hitében az se ingatja meg, hogy saját táborában is van, aki másként látja közös hivatásukat. Ilyen a bévések kezelés- és megőrzéspárti megoszlása, ami Ausztriában oda vezetett, hogy minden börtönben működik group counselling. A beszélgető csoport ötlete a felügyeletről eredt arra, hogy a felügyelet által üttöt sebeket az is gyógyítsa be. Minden bévés jelentkezhet egy három féléves tanfolyamra, ami után csoportos beszélgetéseket vezethet maga verbuválta vagy hozzá önként jelentkezett fogvatartott-csoportnak. A group counsellinget az igazságügyi minisztérium szívesen veszi, még túlórárt fizet érte, és lassacskán a felügyelet is napirendre tért fölötte, pedig az első fecskéket még árulónak bélyegezték, és kiközösítették.

Hogy a hivatás és a küldetés milyen széttartó tud lenni, azt jól mutatja egy hajdani beszélgetés egy levelezőkör börtönlátogató sétája közben a kör tagjait kalauzoló koraközépkorú tisztt, és egy bizvást nagymamája korabeli hölgy között, aki csendesen, de az alázat erejével és kitartásával igyekezett valami pozitív választ kicsikarni arra, van-e érezhető haszna, látszata, értelme több évi odafordulásuknak, munkájuknak, törődésüknek. A tisztt pontosan érezte, hogy idős, törekeny, kissé meg is fáradt kérdezője olyan választ vár tőle, ami neki és valamennyi társának nagyon jól esne, például hogy nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, a jövőjében bizakodóbb az olyan rab, akinek van levelezője. A tisztt azonban könyörtelen következetességgel egyre csak saját illúziótlan, érdes és száraz meggyőződését hangoztatta konokon, miszerint a fogvatartottak csak kihasználják, becsapják, csöbe húzzák segítőiket, még levelezni is csak addig leveleznek velük, míg abból anyagi előnyt remélnék. Senki se mondott el-lent neki a látogatócsoportból. Ám ha valamelyikük kételkedett is benne valaha, szavai biztosan végleg meggyőzték munkája szükségességéről.

Nem szükséges szeretni a civileket a küldetéstudatukért. Egyetérteni meg pláne nem kell velük. De érteni, vagy legalábbis küldetéstudatuk jelentőségét megérteni, és azt tiszteletben tartani viszont igenis kell. Mert ha görcsbe is rándul a szigorú, hierarchikus rendbe kötött hivatás az olykor bizony kaotikus, esetleges küldetéstől – az életben mindkettőre szükség van!

Mi, civilek a személyiségünkkel dolgozunk. Szükségünk van az önérzetünkre, az önbecsülésünkre. Csak elveink megtartásával, egyenes derékkal érezhetjük magunkat biztonságban a fogvatartottak között, és így tudunk elszámolni a tetteinkkel a támogatóink, a szimpatizánsaink, a gondozottjaink felé is.

A magam küldetéséről

Hogy mitől válnak valaki számára bizonyos dolgok fontosabbá, arról ő maga a leghivatottabb beszélni. Az én szabadságvesztéssel kapcsolatos nézeteimen már az is sokat változtatott, hogy húsz éve lefordítottam a német Fekete Kereszt evangélikus szervezet önkéntes rabsegítőknak készült tananyagát, ám az igazán mélyre ható fordulatot egy bécsi tanulmányút jelentette, melyen az is „dolgom” volt, hogy beszélgessek a bécsi börtönben előzetesben ülő magyarokkal. Megrázó volt! Mintha kinyílt volna előttem a mesék tiltott hetedik ajtaja, és hiába is próbálnám már visszazárni, amit mögöttem láttam, nem felejtettem.

A rendkívüli helyzetben, hogy idegenben bezárva egy „földijükkel” beszélhetnek, aki nem része az itteni szervezetnek, és akit nem is látnak soha többé, elementáris erővel tört fel belőlük minden, ami bezárásuk miatt nyomasztotta őket. Kirkegaard torosszorongató Félelem és reszketése elbújhatott mögöttük.

Szégyenbélyegek című könyvemben néma betűkbe dermesztett monológjaikból ennek a vulkánkitörés-intenzitásnak már csak töredéke sejlik elő, de bennem ma is olyan eleven, mint amikor ott ültek velem a kopáran, siváran steril, hipermodern cellákban.

Mintegy tízévnyi tanárkodás után, friss szociológusi diplomámmal kutatóként kerültem az országos parancsnokságra, az ország majd minden börtönében megfordultam, és Bécsben kellett rádöbennem, hogy az egyenruháság itthon milyen mélységesen átkoreografálta körülöttem a világot. Málladozni kezdett rendíthetetlennek hitt szociális érzékenységem. Pusztán attól, hogy ők mint bévésre néztek rám, és én is kezdtem bennük „csak rabokat” látni. Bécs értette meg velem, hogy itthon is emberek ülnek, akikkel, ha már egyszer bezártuk őket, törödni kell, ha még emberként szeretnénk kiengedni is őket!

Egy ideig próbálkoztam legalább valamit magvalósítani itthon a Bécsben tapasztaltakból, de bár a bv. élén európai szellemű parancsnok állt, és rendszeresen publikálhattam is, ám a szervezet egészétől olyan idegenek voltak akkor még azok a szerény indítványok is, amikkel a szabadulandók újrakezdési esélyeinek a javítására kísérleteztem, hogy inkább megváltam a testülettől.

Csakhogy a küldetésem sehogy se akart megválni én tőlem. Társadalmi egyesülettel hét éve keresem meg-megcsillanó, majd újra kialvó reménysugarak után eredve a járható utat. Eddig hiába.

A Barabbas Társaság jelenlegi célkitűzései

Hosszú évek mentek el, míg kikristályosodott, amire egyesületünk, a Barabbas Társaság, vállalkozni tud. Mivel a hosszú idejű szabadságvesztés okozza a legsúlyo-

sabb és legmaradandóbb börtönártalmakat, egy olyan távolságban vagy inkább közelségben lévő fegyházzal próbáltunk és fogunk is próbálni tartós együttműködést kialakítani, ahova finansziális apály idején saját zsebből is el tudunk járni.

Fő célunk a szabadulót a társadalomba minél mélyebben beágyazó reintegráció, vagyis hogy olyan életre készítsük fel, amit szerinte érdemes – a társadalom szerint pedig lehetséges – élnie.

Ezt olyan képzés és tréning jellegű csoportfoglalkozások révén látjuk elérhetőnek, melyeken önképzésre, kreatív elfoglaltságra indítanánk az elítélteket, és ezekben segítenék is őket. Egy intézmény számára ennek a tárgyi feltételeit akár össze is tudjuk koldulni. Ideálisak persze a piacépes végzettséget adó foglalkozások lennének, ilyenek azonban csak pályázatból finanszírozhatók.

A képzések már önmagukban is javítják a reszocializáció esélyét, a tréningek távolságtartó személytelensége pedig mintát kínál, hogy gondolják végig a problémáikat mások szemszögéből. Ha ki tudják gubancolni őket a lényegtelen és esetleges körülmények szövevényéből, feltáruhatnak a lehetséges megoldásaik is, amiben már segíteni is lehet nekik. A legjobb az lenne, ha itt meg is állhatnánk, mert a feltáruott lehetőségeik valóra váltásának útját-módját már maguk is megtalálnák.

A legfontosabb azonban, hogy a foglalkozások résztvevői bármikor kérhetnek tőlünk egyéni gondozást, egyéni esetkezelést. Miután a foglalkozáson lehetőségünk lenne jobban megismerni őket, nagyobb az esélye, hogy egy valóban nekik való jövőn kezdünk el munkálkodni velük, és az egyesület kapcsolati hálóját igénybe véve a segítség is messzebb mehet, mint hogy majd segítünk nekik beadni a segélykérelmeket.

A munka sajátos természete

A Barabbas Társaság fogvatartottak körében végzendő munkájának egyszerre van egy piaci értelemben nehezen mérhető „karitatív”, vagy nevezzük inkább így: szívügy része, és egy széles értékhatárok között mozgó piaci értéket képviselő szakmai része.

A szívügy rész egyfajta lelki gondozás, emberi odafigyelés, egy folyamatos ajánlat, hogy szükség esetén lenne kivel megbeszélni azokat a problémákat, amikkel egyedül nem boldogulnak. Hisz a börtönt, és annak számtalan velejáróját nagyon nehéz feldolgozni. Még beszélni is csak olyannal lehet róla, akiről tudják, hogy érti, miről beszélnek, hogy nem ellenséges füllel hallgatja meg a gondolataikat, és megbízhatnak benne, mert nem forgatja ki, és nem fordítja ellenük, amit elmondanak neki. Lehet, hogy egyetlen jó időben kimondott szó lesz az, ami eldönti, a börtön utáni válaszüton melyikük merre indul. A lehetőséget viszont, hogy ezt az akár egyetlen jó szót ki lehessen mondani nekik, ki kell érdemelni. Mégpedig kölcsönösen!

Erre szolgál a piaci érteken is mérhető szakmai rész, amiben persze ugyancsak ott van a reszocializációs elem, a kedvezőbb helyzet a szabad életben a legális munkaerőpiacon. Az ez alatt nyújtott teljesítménye viszont kommunikációs eszköz is egyúttal, ami révén megalapozódhat a bizalom, és megfogalmazódhat az az akár egyetlen jó szó, amit talán már ki sem kell mondani.

Ezért a lehetőségéért nem kell még csak hálásnak sem lenniük, visszaadni pedig végképp csak valaki másnak lehet, egyszer, majd, talán, ha az alkalom és a lehetőség úgy hozza.

Nem mindenkinek magától értetődő, de ez is annak az „állampolgári szolidaritásnak” az egyik formája, amit naponta gyakorlunk országos katasztrófák esetén csak úgy, mint amikor nem bántjuk a kéregető hajléktalant a kellemetlen érzésünkért, hogy nem adtunk neki pénzt.

Az utóbbi időben sajnálatosan összekuszálódtak a tények és a hiedelmek a civil szférát illetően. Korábban olyan tiszteletreméltó tartalmak kötődtek hozzá, mint kiállítás, kurázi, karitativitás, önkéntesség, önzetlenség. Most az állami és pályázati pénzekre utazó nonprofitok némelyikének fekete és sötét-szürke gazdasági „ügyességei” ezek elé nyomakszanak, és a gyanú árnyát vetik azokra is, akiknek küldetéseikhez volt szükségük egy nonprofit szervezet alakítására, nem nonprofit szervezeteik alakításához egy „küldetésre”.

A karitatív és az üzleti szféra összekeveredése bizalomvesztéssel, csökkenő együttműködési hajlandósággal jár az ö potenciális partnereik körében is. Míg egy tisztán karitatív ügyben az emberek szívesen és önzetlenül segítenek, egy üzlet-gyánús ügyletben nem szívesen lenne balek senki.

Magunk is úgy tartottuk, hogy a szív és a piac egymást alapjukban kizáró dolgok, és bármiféle keveredésüktől külön-külön mindkettő hitelét veszti, „gyánús” lesz. Aki piaci irányultságú, úgy gondolja, hogy csak nyereszkesedési szándékkal lejmölünk a szocio-pszicho-szolidarizálással, aki a lelki oldalra figyel, az viszont azon ütközik meg, hogy ha költségekről, számlákról kell tárgyalni. Pedig a képzés a gondozás teste, vívőanyaga, és ha nem párosul gondozással, könnyen csak egy még technikásabb, még hatékonyabb bűnöző lehet az eredménye! És ez még nem is csak az ő hibája!

A szabadulásra felkészítés technikusai hiába tudják a visszailleszkedés hivatalos menetrendjét, gyakorlati teendőinek minden csinja-bínját, ha a szabaduló nem képes az új életében elképzelni magát, és nem izmosodott meg benne erre a szándék. Márpedig bármilyen furcsának hangzik is, az új képzettség új lehetőségeket, új státust, új életformát is jelent odakint, és minden egyebet, ami ezzel jár. Akár teljesen új baráti kört is! Erre is fel kell készíteni a szabadulót. Ha netán bent végzi el az általánost, és itt szerez szakmát, tudatosítani kell benne a munkaerő-piaci megítélésében történt minőségi változást. Ha nem segítjük, hogy képes legyen ezt meghasonlás nélkül fel is vállalni, akkor nem sokat tettünk a (re)szocializációja érdekében!

Ennek a felkészítő munkának a során szükség szerint segíthetjük őket: megteremteni és/ vagy megőrizni testi és mentális egészségüket, feldolgozni a helyzetüket (azt is, amit elkövettek, de azt is, amit esetleg ellenük követtek el, hisz sokukat egész végig csak a bosszúállás vágya élteti odabent), szabadulás utáni életük minőségén javítani: tanulásra, alkotásra, bölcsülésre inspirálva őket elboldogolni a munka világában, ehhez korszerű ismeretekhez, módszerekhez juttatva őket.

Ez a felkészítés lassú, mélyre ható lelki munkát jelent az elítéltekkel, de főleg nekik önmagukon. A változás a rendszeres foglalkozási alkalmakon, illetve az azok kö-

zötti időszakban az önképzés, az alkotó munka által és során a segítő odafordulás hatására spontán zajlik.

Felbecsülhetetlen jelentősége van annak, ha van a hétvégén egy foglalkozás, ami miatt inkább nem gyógyszerezi le magát valaki.

A pályázati forrás lehetőség és csapda

A Barabbas Társaság kis civil szervezet, sok „alvó” önkéntessel. Nincs egyetlen alkalmazottunk sem, mindegyikünk főállása mellett teszi, amire lehetősége van. Társadalmi egyesület is azért lettünk, mert ennek megalakításához nem kellett tőke.

Ehhez akkor is kell valamennyi pénz, ha magát a munkát, vagy ami hozzávalónk éppen van, ingyen adjuk. Sajnos, vagyonosak se vagyunk, ezért komolyabb anyagi ráfordítást igénylő vállalatokhoz nekünk is pályázati forrásokért kell folyamodnunk.

A pályázat viszonylag személytelen forrás, és megspórolja a támogatók személyes felkutatását. A pályázatírás speciális tudást, sajátos gondolkodásmódot igényel, amit vagy fáradságos módon magunknak kell innen-onnan összecipegetnünk, megkockáztatva, hogy túlhaladott, vagy nem megfelelő forrásokból dolgozunk. Van, hogy már magáért a pályázásért is pénzt kérnek, és a pályázat különösen sok pénzbe kerül akkor, ha szakértővel írjuk. Ha viszont nincs pénzünk megírni, az nagyon sok időt és munkát emészt fel. Persze méregdrága tanfolyamokon a kezünkbe is adhatják a trendi anyagokat, ahol a biztos siker két tuti receptjét is megsűgják: vagy ott kell ülnie a „macinak”, azaz a sikerünkben anyagilag érdekeltté tett tagnak a bíráló bizottságban, vagy el kell érnünk, hogy kifejezetten ránk írják ki a zsíros pályázatot. Ha e feltételek hiánya dacára is megpróbáljuk, a sikertelen pályázattal ugyanannyi munka és kiadás van, és még deprimáló is.

És ha mégis sikerülne „maci nélkül” nyerni, a kezdeti öröm egyúttal a tartós stressz kezdeté is. Miközben a megnyert támogatásból gyakran még az előleg kifizetése is csak a projekt végén történik meg, addig a „kedvezményezett” részéről a projekt végrehajtása szoros határidőkhöz kötött, a teljesítés csúszása komoly anyagi kockázattal jár.

Az együttműködés döccenői

A mi szempontunkból a büntetés-végrehajtással való együttműködésben legnagyobb gondként a párbeszédre való képtelenséget tapasztaltuk meg. Bizonyára szakmai ártalom, de úgy tűnik, hogy a bévé csak a kérelmet és az engedélyt, illetve az elutasítást ismeri. Ki kellene találnunk, hogy mit szeretne, elé kell tennünk, és ha nem találtuk el, akkor ír valamit, amiért „sajnos”... Valamit megbeszélni, azt nem lehet vele. De még akkor sem, ha megbeszéltük! Akivel beszélünk, aki intézkedik, és aki dönt, akár mind más-más személy is lehet, így előfordul, hogy a döntés és a megbeszéltek köszönő viszonyban sincsenek egymással.

Az is nagyon kellemetlen, hogy a problémákat azok érdemi elemzése helyett személycserékkel „oldják meg”. Ezzel rendre „béna kacsá” időszakok állnak elő, a vál-

tozások tovább gyűrűznek, váratlanul megváltoznak a kapcsolattartók, felborulnak a bejáratott ügymenetek.

Sajnos, ez az eljárási mód ránk, civilekre is érvényesnek tűnik. Ha valaki kitalálja, hogy valamiért nem tetszünk neki, mi is repülünk. És még szerencsénk van, ha indoklás nélkül, mert akkor legalább annak a – fogalmazzunk finoman – nyilvánvaló megalapozatlanságán nem kell bosszankodnunk! Hát ezzel az együttműködési móddal nekünk ez idáig még nem sikerült megbékélnünk.

Mindez azért rendkívül kellemetlen, mert egy-egy megnyert pályázat mögött nemcsak a pályázó szervezet rengeteg munkája van, hanem egy kinyilvánított társadalmi szándék is, és egy világos társadalmi megbízatás is az abban foglaltak teljesítésére. Ha a nehézkes hivatali ügyintézés, vagy egy személyi változás ellehetetleníti a munkát, azzal sok-sok jóindulatú ember fáradozásai, áldozatai és a megszerzett források is kárba vesznek.

Ha az egyik partner nem hajlandó vagy nem képes megbeszélni a másikkal egy futó projekttel kapcsolatban esetleg felmerült problémáit, ehelyett nemcsak szóbeli ígéreteit, de még a szerződésben rögzített megállapodásukat is felrúgja, az nemcsak partnerével szemben viselkedik elfogadhatatlanul, hanem sok-sok ember tetteiben is kinyilvánított szándékát, törekvéseit is semmibe veszi. És ez nagyon nehezen kommunikálható a többi érintettel.

A civil partner, nem beosztott

Civil szervezetnek lenni elég megterhelő dolog. Már maga az „intézményesülés” is egy sor folyamatos adminisztrációs kötelezettséggel és anyagi teherrel is jár. Olyan ez, mint Karinthy Cirkusza. Ahhoz, hogy tehesünk valamit a szerintünk fontos társadalmi ügyért, egy sereg olyan dolgon kell átrágni magunkat, amitől még a hátunk is libabőrös lesz. Nem azért vállalkozunk rá, hogy utána meg törvénytelenégeket kövessünk el, vagy bárkit veszélybe sodorjunk. Segíteni szeretnénk. Jó lenne, ha a börtön világosan meg tudná velünk beszélni, hogy milyen feltételek, körülmények és biztonsági előírások mellett tehetjük, amit tudunk, és azon túl hagyná, hogy tegyük. A mi egyesületünknek majd minden tagja többdiplomás. Nem gondolom, hogy bármiféle kockázattal járna az intézetre vagy bárkire nézve, ha tanítunk, vagy akár csak beszélgetünk odabent.

Természetesen nem fogjuk be a fogvatartott száját, ha ezért-azért méltatlankodik, de ő is nagyon jól tudja, hogy amit mond, az köztünk marad, tehát annyi, mintha nem mondta volna. A gőz kimegy, és aztán már arra tud koncentrálni, amiért jöttünk, hogy a jövőjével foglalkozzunk. Persze az eredményességre nincs garancia, de akár már azzal is mindnyájan jobban járunk, ha a foglalkozások hatására a kriminális potenciál csökken, és a rablógyilkosból „csak” trükkös betörő lesz, a trükkös betörőből „csak” csaló, a csalóból „csak” szélhámos, a szélhámosból meg „csak” simlis.

Az, hogy a rab mellett állunk, nem jelenti azt, hogy szemben állunk a bévével. Mi, civilek a leendő szabad emberhez megyünk be a börtönbe, nem azért, hogy a börtön „titkait kutassuk”, vagy megreformáljuk azt! Legtöbbünknek szakmai tapasztalatból

különben is van már fogalmunk a magyar börtönélet mindennapjairól. Nem félünk odabent, és leginkább az nyugtatna meg bennünket, ha nem kéne a felügyeletnek se aggódnia miattunk. A magam részéről akár egy olyan nyilatkozatot is aláírnék, hogy egy esetleges esemény előadódásakor ugyanúgy kezeljenek, mint bárki más.

Nem arról van itt szó, hogy a “bűnözőket pátyolgatjuk, a tisztességekkel meg nem törődik senki”! Ha nem segítünk egy “megettévedt” embernek a ballépését helyrehozni, még az is kidobott pénz, amit a megbüntetésére költöttünk! És jelenleg nem segítünk! Pedig nekünk is érdekünk, hogy segítségre leljenek, hisz minél többünket taszítjuk le a görbe utakra, annál bizonytalanabban járhatunk az egyenesen is!

Büntetés-végrehajtási szociális gondozókra lenne szükség

A civilek fő támasza a börtönben a szociális szolgálat (munka) lenne. Meg is lenének rá a státusok! A szocializmusban a bűnözést pedagógiai problémaként kellett kezelni. Ez az elv levitézlett ugyan, de a feladatra létesült státuszok túlélték létrehívó ideológiájukat, és jellegüket veszítve belesimultak az intézményrendszerbe. A börtönökben a „nevelő” tisztok és a “szociális előadók” őrzési és adminisztrációs teendőik bokra mellett ma is válhatnak ugyan pár emberi szót a rászorulóval, de érdemben nem tudnak neki segíteni. Szociális ügyekben tájékozatlanok, nem rendelkeznek aktuális információkkal. Ráadásul ők is be vannak zárva, testi valójukban is, de főleg kommunikációs lehetőségeik tekintetében.

Hogy jobb lenne-e nekik a **szociális szolgálat keretében**, döntsék el az osztrákok példáján: Ausztriában külön igazságügyi minisztériumi szakterület a börtönben lévők és a szabadultak szociális gondozása, segítésük a körülményeikhez alkalmazkodásban és a törvények betartásában. A munkát szakképzett szociális munkások, gondozókkal együttműködve végzik, nem pedig értük, pláne meg nem ellenük. Közvetlenül az intézetvezetőnek vannak alárendelve, akinek biztosítania kell, hogy tevékenységüket csak magasabb büntetés-végrehajtási érdekből korlátozhassák.

Az osztrák büntetés-végrehajtási szociális gondozóknak a hozzájuk forduló fogvatartott családjával is törődniük kell. Ehhez rugalmas munkaidejük van, kijárhatnak ügyeket intézni. Munkaközösséget alkotnak, és rendszeres team-megbeszéléseiken dolgozzák fel egyéni és/vagy közös problémáikat. Csak azzal kell foglalkozniuk, aki kéri, nem kell feljegyzéseket készíteniük, nem kötelezhetők, hogy bárkinek is beszámoljanak a négy szemközti elhangzottokról, azokra harmadik személy előtt nem is hivathozhatnak, hacsak ezt a másik külön nem kéri.

Ausztriában a szabadulás utáni gondozás az ország egész területét lefedő utógondozói irodahálózaton keresztül zajlik, az önkéntes utógondozók is használhatják azt adminisztrációs ügyeik, telefonjaik lebonyolítására, találkozóhelyül, de akár a gondozás színhelyeként is.

Az élet holtig tartó tanulás, egy büntetőeljárás pedig kemény lecke

Az élet mindenki számára halálig tartó tanulási folyamat, egy bűncselekmény pedig minden abban érintett számára különösen tanulságos életesemény. A büntetőeljárás

rás, a bírósági procedúra már maga is felkavaró élmény. Sok elkövető csupán ennek hatására is megváltozik. Nekik már a vétkeességük kimondása is elegendő büntetés lenne, és még annyi időre is fölösleges őket bezárni, amennyire muszáj!

A civileknek azért kell bejárniuk a börtönökbe, hogy kéznél legyenek, ha szükség van rájuk, és azért kell kéznél lenniük, hogy rá lehessen döbbseni, hogy rájuk van szükség. Hogy pusztán jelenlétükkel is bizonyíthassák: van palló átkelni a fölött az irdatlan alatt mélység fölött, amit egy érzékenyebb rab megnyílni lát maga előtt!

Aki pedig a börtönben ül, mert bebizonyult számunkra, hogy korábbi élethelyzete bűnös dolgokra kényszeríti, de a büntetés után visszadobjuk ugyanoda, anélkül, hogy segítenénk neki változtatni a helyzetén, pedig most már tudjuk, hogy az bűnös dolgokra kényszeríti, akkor mi magunk is bűnrészesek vagyunk az ellenünk ezután elkövetendő büntetteiben! **Ne legyünk!**